

Šľachtiteľský program somára domáceho

Šľachtenie somárov vychádza zo Zákona NR SR č. 194/1998 Z. z. o šľachtení a plemenitbe hospodárskych zvierat, a o zmene a doplnení Zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, Vykonávacieho nariadenia Komisie (EÚ) 2015/262, ktorým sa v zmysle smerníc Rady 90/427/EHS a 2009/156/ES stanovujú pravidlá týkajúce sa metód identifikácie zvierat čelade koňovitých (nariadenie o pasoch pre kone), Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1012 o zootecnických a genealogických podmienkach na plemenitbu čistokrvných plemenných zvierat, hybridných plemenných ošípaných a ich zárodočných produktov a na obchodovanie s nimi a ich vstup do Únie a ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 652/2014, smernice Rady 89/608/EHS a 90/425/EHS a zrušujú určité akty v oblasti plemenitby zvierat (nariadenie o plemenitbe zvierat). Dodržiavanie tohto šľachtiteľského programu zaisťuje Zväz chovateľov koní na Slovensku, družstvo (ďalej len ZCHKS), ako uznaná chovateľská organizácia (ďalej len UCHO) poverená Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (ďalej len MPRV SR) vedením plemennej knihy (ďalej len PK) somára domáceho. Šľachtiteľský program (ďalej len ŠP) somára domáceho je súborom opatrení, na základe ktorých sa stanovuje chovný cieľ populácie. Chovný cieľ pre somára domáceho sa stanovuje prostredníctvom chovateľských metód, ktoré sú definované pri hodnotení kontroly užitočnosti. Šľachtiteľský program je vypracovaný tak, aby bol v súlade s Vykonávacím nariadením Komisie (EÚ) 2015/262 a Nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1012. Opatreniami šľachtiteľského programu by malo dochádzať k zvyšovaniu genetickej hodnoty a výkonnosti populácie somára domáceho.

1 Chovný cieľ somára domáceho

Somár domáci je stredného až malého obdĺžnikového rámca s korektnou stavbou tela, harmonickými proporciami a typicky dlhými ušnicami. Je bez chýb stavby končatín a chodov a bez hrubých exteriérových chýb.

Cieľom šľachtenia somára domáceho je jedinec charakterovo vyrovnaný, bez známkov akejkoľvek agresie, ochotný k práci a ľahko ovládateľný. Ide o konštitučne tvrdé, nenáročné a dobre kŕmitel'né jedince.

Somár domáci je vhodný na rekreáciu, hipoterapiu, do záprahu alebo ako zviera určené na nosenie nákladu.

2 Selekčný program somára domáceho

- a) Zlepšovanie genofondu a exteriéru chovných somárov sa zabezpečuje systematickým výberom (selekciou) na základe informácií získaných pri hodnotení žrebco a kobýl.
- b) Somáre môžu byť zapísané do PK vtedy, keď budú zhodnotené nasledujúce kritériá.

2.1 Pôvod

Pri jeho posudzovaní sa uprednostňujú jedince s rodičmi a ďalšími predkami zapísanými do plemenných kníh.

2.2 Posudzovanie zovňajška (exteriéru)

Pri posudzovaní zovňajška sa predovšetkým hodnotí plemenný typ, pohlavný výraz, telesná stavba, korektnosť a pravidelnosť chodov, ich kmihuplnosť, priestrannosť, a ďalej

celkový dojem somára. Maximálna palicová výška na kohútiku musí byť do 100 cm u trpasličích somárov, do 130 cm u normálnych somárov a nad 130 cm u veľkých somárov.

3 Metódy chovu

Na chov sa používajú vybrané žrebce somára domáceho zapísané v PK, ktoré dostali licenciu k pripúšťaniu na základe zložených skúšok výkonnosti, a kobyly somára domáceho zapísané v PK.

4 Hodnotenie a testovanie úžitkových vlastností

Pri plemenných jedincoch somára domáceho je hodnotený plemenný typ a pohlavný výraz, stavba tela a zdravotný stav. Jedince neovládateľné a agresívne sú pri posudzovaní vylúčené.

5 Metódy selekcie

Selekcia bude vykonávaná systematickým výberom a bude zameraná na:

5.1 Úžitkové vlastnosti

Úžitkové vlastnosti sú posudzované podľa Skúšobného poriadku, ktorý je prílohou ŠP. Pri posudzovaní je nutné zamerať sa na charakter zvieratá tak, aby nevykazoval známky agresívneho správania, ďalej na komunikatívnosť, pracovnú ovládateľnosť, vitalitu a konštitučnú tvrdosť.

5.2 Exteriér

Hodnotí sa predovšetkým plemenný typ, pohlavný výraz, stavba tela, korektnosť postoja a celkový vývin somára domáceho.

6 Posudzovanie sledovaných znakov

Pri žrebcoch a kobyľách somára domáceho sa hodnotia sledované znaky tak, aby sa vylúčili nedostatky v stavbe tela, mechanike pohybu, v prejavoch povahy, a vylúčením dedične podmienených genetických chýb sa zlepšovala kvalita a zdravie chovaných somárov.

Hodnotenie a opis stavby tela sa vykonáva pred zápisom do PK. Hodnotenie somárov sa vykonáva na zvodoch, chovateľských výstavách, pri skúškach výkonnosti, prípadne na základe individuálnej žiadosti u chovateľa.

Hodnotenie sa vykonáva podľa nasledujúcej schémy:

- a) typ a pohlavný výraz,
- b) stavba tela,
- c) končatiny,
- d) mechanika pohybu.

a) Typ a pohlavný výraz

- moderný typ, ušľachtilý somár, dobré a výrazné línie, suché kĺby, dobre vyvinuté svalové partie, požadovaný pohlavný výraz;
- požadované sú jedince s harmonickou stavbou tela a dobre vyjadreným pohlavným výrazom, prispôsobené náročným terénom a ochotné k práci;
- známky agresie sú v chove somára domáceho nežiaduce.

b) Stavba tela

- cieľom je korektná a harmonická stavba bez chýb.

b1) Hlava

- suchá klinovitá hlava s veľkými tmavými očami, výraznými živým ušami, ktoré sa nesmú v dĺžke ušnice klopiť. Chrup bez akýchkoľvek chýb. Žuchvy nesmú obmedzovať hrdlo.

b2) Krk

- stredne až nízko nasadený, svalnatý, dobre viazaný na trup, s hornou aj dolnou rovnou líniou, smerom k hlave sa má rovnomerne zužovať.

b3) Chrbát a plece

- dlhší, málo výrazný kohútik, pevný, rovný a kratší chrbát s dobre viazanými bedrami. Plece je charakterizované dlhou šikmou lopatkou, ktorá nasadá na širší a hlboký hrudník.

b4) Rámec

- kratší obdĺžnikový rámec harmonických tvarov.

c) Končatiny

c1) Hrudníkové končatiny

- pravidelne zauhlené suché výrazné kĺby, stredne dlhé pružné sponky s korektnou stavbou kopyta a dobrou kopytnou rohovinou.

c2) Panvové končatiny

- pravidelne zauhlené suché výrazné kĺby, stredne dlhé pružné sponky s korektnou stavbou kopyta a dobrou kopytnou rohovinou. Ľahký kravský postoj je povolený.

d) Mechanika pohybu

- spredu a zozadu pozorovaný pohyb končatín priamy, v jednej rovnej línii.

7 Zdravotný stav

Pri plemenných jedincoch somára domáceho sa požaduje výborný zdravotný stav, plodnosť a genofond bez dedične podmienených chýb, chorôb a agresie. Zdravotný stav je zisťovaný pri zápisoch do PK a skúškach výkonnosti.

8 Skúšobný poriadok

Má za úlohu posúdiť genetickú fixáciu úžitkových znakov, upravuje zásady a povinnosti majiteľov somárov pri zápise do plemennej knihy a povinnosti usporiadateľov. Ďalej upravuje pravidlá pre jednotlivé druhy posudzovania a zásady pre určovanie hodnotiteľov alebo zloženie hodnotiacich komisií. Hodnotiteľom môže byť inšpektor alebo odborne spôsobilá osoba – posudzovateľ schválený Predsedníctvom ZCHKS.

Posudzovanie sa robí:

- 1) pri žriebätách pod kobyľou,
- 2) pri kobyľách pri zápise do PK,
- 3) pri žrebcoch pri zápise do PK,
- 4) na výstavách,
- 5) pri skúškach výkonnosti.

8.1 Posudzovanie žriebät pod kobyľou

Posúdenie vykonáva oprávnená osoba pri registrácii žriebäťa, na zvodoch či výstavách. Na zvodoch a výstavách sa komisia skladá z troch členov, ktorých volí Rada PK somára domáceho. Hodnotenie je vykonané dvoma známkami v hodnote 1 – 5 bodov:

- prvá známka zahŕňa vyjadrenie žiadaného typu, korektnosť postoja a telesný vývin. Posudzovanie sa uskutočňuje pri kobyľe, pri jej postavení, spravidla na tvrdom podklade.
- druhá známka je potom ohodnotenie mechaniky pohybu v kluse. Posudzovanie mechaniky pohybu sa vykonáva pri predvádzaní kobyly a pohybe žriebäťa vedľa nej.

8.2 Posudzovanie kobýl pri zápise do PK

Hodnotenie vykonáva odborne spôsobilá osoba, ktorá je riadne menovaná Predsedníctvom ZCHKS. Hodnotenie prebieha podľa bodu 6 šľachtiteľského programu „Posudzovanie sledovaných znakov“, a to vo všetkých bodoch tohto odseku.

Posudzovanie znakov pod bodmi a), b) a c) na tvrdom podklade. Pri bode d) pri predvádzaní na ruke.

Jednotlivé známky sú súčasťou dokumentu o zápise kobyly do PK. Výsledným hodnotením je priemer štyroch vyššie menovaných.

Pri posudzovaní kobýl sa bude prihliadať na rodokmeň kobyly podľa poriadku PK.

8.3 Posudzovanie žrebčov pri zápise do PK a udelenie licencie na pripúšťanie

Hodnotenie vykonáva odborne spôsobilá osoba, poverená a zvolená Radou plemennej knihy plemena somár domáci. Hodnotenie prebieha podľa šľachtiteľského programu, bodu 6 „Posudzovanie sledovaných znakov“, a to vo všetkých bodoch tohto odseku.

Posudzovanie znakov pod bodmi a), b) a c) na tvrdom podklade. Pri bode d) pri predvádzaní na ruke.

Jednotlivé známky sú súčasťou dokumentu o zápise žrebca do PK. Výsledným hodnotením je priemer vyššie menovaných známk. Ak je táto známka vyššia ako 6,5 bodu, môže majiteľovi odporučiť požiadať o udelenie licencie plemenníka. V takomto prípade sa môže majiteľ so svojim somárom zúčastniť výkonnostných skúšok, a po úspešne vykonaných skúškach mu bude udelená licencia na pripúšťanie.

8.4 Hodnotenie na výstavách

Hodnotenie na výstavách je určované smernicami rady PK a usporiadateľa. Hodnotenie smeruje spravidla na určenie víťaza (šampióna, šampiónky) a dvoch ďalších umiestnených (vicešampióna, vicešampiónky).

8.5 Základné skúšky výkonnosti

Základné skúšky výkonnosti sú určené pre štvorročné a staršie kobyly a žrebce, ktoré spĺňajú podmienky zápisu do PK. V prípade ich nedokončenia sú povolené opravné skúšky výkonnosti v iných nasledujúcich termínoch.

Skúšky posudzuje hodnotiteľská komisia vymenovaná Radou plemennej knihy somára domáceho. Skúšky sa skladajú z disciplín:

- *Skúška mechaniky pohybu a ovládateľnosti pod sedlom, v záprahu či nesení bremena* – je možné si vybrať, či bude majiteľ so somárom absolvovať drezúrnú úlohu pod sedlom alebo v záprahu, alebo uprednostní predvedenie somára domáceho pri nesení bremena (môže ísť o bremeno či jazdca s vodičom). Spôsob vykonania skúšky je nutné uviesť na prihláške.
- *Skúška ovládateľnosti na ruke* – povinná pre všetkých účastníkov.

8.5.1 *Skúška mechaniky pohybu a ovládateľnosti pod sedlom:*

Skúška pod sedlom sa vykonáva na ohraničenom obdĺžniku 20 x 40 m. Je nariadené uzdiť somára jednoduchou uzdičkou s jednoduchým zubadlom. Nie sú povolené akékoľvek vyvážovacie a pomocné oťaže, ani chrániče. Jazdec je ustrojený korektne podľa Pravidiel SJF, bez ostrôh a biča dlhšieho ako 75 cm. Čítanie úlohy zaisťujú majiteľ.

Drezúrna úloha pod sedlom	
A	vjazd krokom
X	stáť, pozdrav, krokom v chod
C	na pravú ruku
M	stredný klus ľahký, 1x okolo
KXM	zmeniť smer
C	veľký kruh, 1x okolo
C	priamo
H	krok
E	stredný klus ľahký
FXH	zmeniť smer
C	veľký kruh, 1x okolo
C	priamo
B	krok
A	zo stredu
X	stáť, pozdrav, odchod voľným krokom na povolených oťažiach

8.5.2 *Skúška mechaniky pohybu a ovládateľnosti v záprahu:*

Skúška sa vykonáva v dvojzáprahu alebo v jednozáprahu v dvoch ojách (vozík, koč alebo brička; chomút alebo poprsný postroj). Je povolená jedna prísediaca osoba. Jazdiareň je ohraničená s rozmermi 30 x 80 m. Bandáže ani pomocné oťaže nie sú povolené. Čítanie úlohy zaisťujú majiteľ.

Drezúrna úloha v záprahu	
A	vjazd krokom
X	stáť, pozdrav, krokom v chod
C	na ľavú ruku
H	klus
A	veľký kruh
A	priamo
FXH	klus
H	krok
C	klus, veľký kruh
C	priamo
MXK	klus
K	krok
F	klus
M	krok
C	zo stredu
X	klus, stáť, pozdrav, odjazd voľným krokom v A

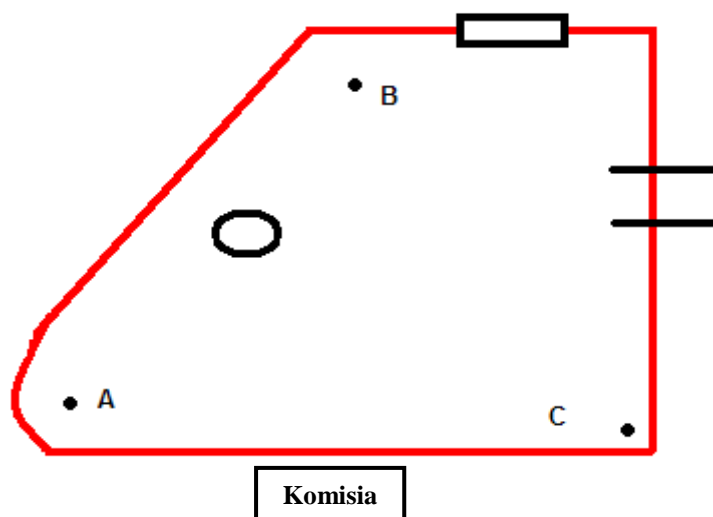
8.5.3 *Skúška v nesení bremena:*

Skúška sa vykonáva v drezúrnom obdĺžniku s rozmermi 40 x 20 m so záťažou na chrbte (hmotnosť záťaže je ľubovoľná, nesmie však prekročiť 20 % hmotnosti somára).

<i>Drezúrna úloha v nesení bremena</i>	
A	vjazd krokom
X	stáť, pozdrav
C	na pravú ruku
CX	polkruh
X	stáť 3 sekundy, potom krokom v chod
XA	polkruh vymeniť
F	stáť 3 sekundy, potom krokom v chod
BE	pol jazdiarne, bez zmeny smeru
E	vľavo
A	zo stredu
X	stáť, pozdrav, odchod z obdĺžnika

8.5.4 *Skúška ovládateľnosti na ruke:*

Vykonáva sa v ohraničenom priestore s rozmermi aspoň 30 x 30 m. Zviera je postavené pred komisiu do zootechnického postoja a uskutoční sa jeho hodnotenie. Voľne vyjde krokom vchod. Pri stĺpe A je somár otočený doprava a smeruje k stĺpu B. Približne v polovici trasy medzi stĺpy A a B je umiestnená plachta, okolo ktorej musí zviera prejsť. Pri stĺpe B je stanovište, na ktorom sa majiteľ so somárom zastaví a postupne mu zdvihne nohy. Následne vyjde smerom k stĺpu C. Zviera naklusá a prejde 2 kavalety, pričom vzdialenosť medzi kavaletami je 105 cm. Pred stĺpom C prejde do kroku a vyjde smerom ku komisii, kde opäť zastaví.

Hodnotenie základných skúšok výkonnosti

Hodnotenie mechaniky pohybu a ovládateľnosti		
	známka x koeficient	výsledok
Mechanika pohybu	0,3	
Schopnosti a ochota	0,5	
Pripravenosť	0,2	
<i>Celková známka za mechaniku pohybu a ovládateľnosť</i>		
Hodnotenie ovládateľnosti na ruke a stavba tela		
	známka x koeficient	výsledok
Typ a pohlavný výraz	0,1	
Stavba tela	hlava	0,1
	krk	0,1
	chrbát a plece	0,2
	rámec	0,1
	hrudníkové končatiny	0,2
	panvové končatiny	0,2
<i>Celková známka za stavbu tela</i>		
Voditeľnosť a poslušnosť	0,5	
Povaha	0,5	
<i>Celková známka za ovládateľnosť na ruke</i>		
Výsledná známka		súčet celkových známok / 3

Hodnotí sa celými číslami v rozmedzí 1 až 10 bodov.

Výsledné ohodnotenie somárov:

vynikajúci	9 – 10 bodov
nadpriemerný	7 – 8 bodov
priemerný	5 – 6 bodov
podpriemerný	3 – 4 body
nedostatočný	1 – 2 body